

МОДЕЛ ЗА ДЕПОЛАРИЗАЦИЈА

Политичкиот дијалог и граѓанското учество
во надминување на општествената поларизација

МОДЕЛ ЗА ДЕПОЛАРИЗАЦИЈА

Политичкиот дијалог и граѓанското
учество во надминување на
општествената поларизација

**МОДЕЛ ЗА ДЕПОЛАРИЗАЦИЈА – Политичкиот
дијалог и граѓанското учество во надминување на
општествената поларизација**

За издавачот:

Институт за општествени и хуманистички науки, Скопје
ул.20 Октомври бр.8 / 2 кат 1000 Скопје,
Република Северна Македонија

Автори:

Ана Блажева, Маријен Демири и Катерина Колозова

Стручна редакција:

Калина Лечевска

Дизајн и графичко уредување:

Ристо Алексовски

Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Институтот за општествени и хуманистички науки, Скопје и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува ставовите на Цивика мобилитас, Швајцарската агенција за развој и соработка (SDC) или организациите што ја спроведуваат

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

32:316.77(497.7)

БЛАЖЕВА, Ана

Модел за деполаризација - политичкиот дијалог и граѓанското учество во надминување на општествената поларизација / [автори Ана Блажева, Маријен Демири и Катерина Колозова]. - Скопје : Институт за општествени и хуманитарни науки, 2020. - 40 стр. : илустр. ; 21 см

Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-4755-31-9

1. Демири, Маријен [автор] 2. Колозова, Катерина [автор]

а) Политичка комуникација - Македонија

COBISS.MK-ID 51808517

Вовед [6]

Препознавање на поларизирачки говор и општествена поларизација [10]

Како функционира поларизацијата преку поларизирачки дискурс [14]

Детектирање на премостувачи и на точки на премостување [20]

Обезбедување на услови за политички дијалог [24]

Политички дијалог и медијација [30]

Заедничка платформа [34]

ВОВЕД

Публикацијата „Модел за деполаризација – Политичкиот дијалог и граѓанското учество во надминување на општествената поларизација“ е дел од проектот „Општествена нормализација: Јакнење на политичкиот дијалог и деполаризација на јавниот дискурс“ спроведуван од Институтот за општествени и хуманистички науки – Скопје и поддржан од програмата на Цивика Мобилитас.¹ Целта на овој проект е да придонесе кон деполаризација на општеството преку промена на дискурзивните практики на политички антагонизам и дијалог меѓу клучните општествени актери.

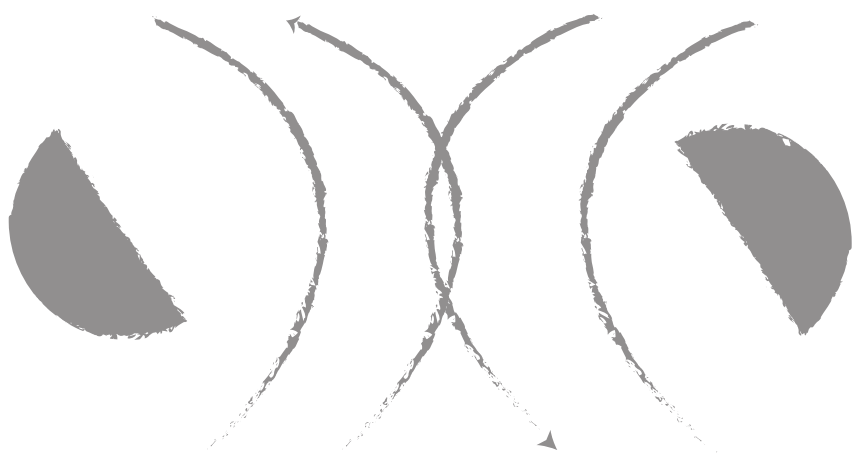
Моделот за деполаризација е резултат на неколку активности што беа спроведени како дел на проектот, но и резултат на повеќегодишната програма и посветеност на Институтот во истражување и предлагање на решенија за феноменот на поларизација и пошироко тенденцијата кон илиберално – демократски форми на управување. На овој модел му претходеше анализата „Поларизирачкиот дискурс и влијанието врз политичката и социјалната поларизација во македонското општество“. Документот го анализираше јавниот дискурс со цел да се покаже нивото на поларизираност и ефектите врз процесот на креирање политики и општествена поларизација. Во создавањето на моделот вградени се искуствата, мислењата и анализите што беа споделени на организираните работилници и дебати во четири региони на Македонија во општините Валандово, Гостивар, Битола и Скопје на кои учествуваа над 100 претставници на граѓанското општество, политичките партии, медиумите, младите и експертите.

Целта на оваа публикација е да послужи како водич за засегнатите страни – политичките партии, граѓанските организации, медиумите, но и за пошироката јавност за препознавање

¹ Цивика мобилитас е програма на Швајцарската агенција за развој и соработка (СДЦ) за поддршка на граѓанското општество во Македонија, која ја спроведуваат НИРАС од Данска, Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС) и ФЦГ од Шведска. Целта на програмата е општествените промени во Северна Македонија да бидат поттикнати од силен граѓански сектор, активни граѓани и добра соработка со властите, што резултира со потранспарентно, поотчетно и социјално-инклузивно управување како на централно, така и на локално ниво

и пресретнување на политичката поларизација. Моделот исто така претставува водич и во наредните активности во рамки на проектот, односно за формирањето неформална мрежа со неколку граѓански организации. Тие во дијалог со политичката јавност и локалните (но и националните) претставници на медиумите ќе постават приоритети и практични цели во застапување политики со натпартиски интерес и околу кои ќе се мобилизираат претставници на политички партии и претставниците на власта и опозицијата на локално ниво.

Публикацијата опфаќа 6 чекори на разбирање, детектирање и мобилизирање за пресретнување на поларизацијата. Методите на пресретнување се темелат на создавање алијанси на премостувачи што имаат за цел застапување на интересите на граѓаните наместо инсистирање на партиска поларизација со ефекти на поширока општествена поларизација.

ПРЕПОЗНАВАЊЕ НА
ПОЛАРИЗИРАЧКИ ГОВОР И
ОПШТЕСТВЕНА ПОЛАРИЗАЦИЈА

Најширокото значење на поимот на поларизацијата се однесува на спротивставените ставови во однос на одредени политички и општествени прашања и политики кои се исклучиви и непомирливи. Политичката поларизација може да произлегува од некритичка идентификација со политичката партија и/или со идеологијата. На пример, во САД поделеноста на демократите и републиканците и/или на либералите и конзервативците може да сочинува основа на парламентарен плурализам како до пред деценија и пол, или да претставува драматична поларизација и поделеност на општеството каков што е случајот денес. Она што „денес“ е различно во САД е фактот дека за прв пат има популист за претседател и овој вид на поларизација се нарекува и партиска поларизација.

Поларизацијата исто така може да се разбере како ситуација на висока поделеност во јавната сфера што се пројавува преку антагонизирачки дискурс кој го обликува јавниот дискурс и стимулира социјална интеракција на две исклучувачки позиции.² Исклучивоста се сведува на филозофијата дека само истомислениците се во право, дека секое несогласување припаѓа на спротивставениот екстрем – односно, дека нема позиции помеѓу – и дека спротивставениот е заблуден според сите точки на недоразбирање. Дискусијата се претвора во заемно оцрнување и дисквалификации, додека место за стварна расправа и спротивставување гледишта речиси и да не постои. Накусо, во логиката „или-или“ вистинскиот плурализам е исклучен, а сите ставови кои се наоѓаат меѓу чеканот и наковалната на двата спротиставени пола се сметаат и нарекуваат потсмешливо „неутрални“ или „релативизирачки.“ Со други зборови, поларизацијата ја укинува можноста од вистински плурализам. Вака времениот поим на поларизацијата во продолжение во текстот се применува како појдовна точка на анализа на една на поширока општествена/социјална поларизација. Како пример може да ја наведеме поларизацијата за време на политичката криза во Македонија во периодот од 2015-2017.

² Monique José Ratheiser-van der Velde, "Crossing ideological borders: How to contribute to depolarization within society and on a global level?," *World of Media Journal of Russian Media and Journalism Studies Issue 1*, 2018 (Moscow, 2015), 35-48 (DOI: 10.30547/worldofmedia.1.2018.3).

Терминот „популизам“ е сè поприсутен во модерниот политички дискурс и, при тоа, се употребува во различни значења. Едно од неговите чести значења се однесува на демагошкиот или опортунистичкиот пристап во врамувањето на комплексни прашања преку празни ветувања и наизглед лесни решенија за кои се претпоставува дека ќе задоволи поголем дел од гласачите. Но етикетата „популизам“ се користи и како алатка за напад врз политичкиот противник. Така, кога една влада спроведува некоја мерка или политика чија цел е реално подобрување на животниот стандард на граѓаните, опозицијата, немајќи други аргументи за да ја нападне таа политика, може да прибегне кон етикетирање на мерката или политиката како популистичка. Имплицитната претпоставка врз која се темели етикетирањето за популизам е дека политиката не смее да излегува од елитистичките рамки и дека секое залагање за реално подобрување на животниот стандард на граѓаните е мотивирано од демагогија и се сведува на неа.

Од идеолошки аспект, популизмот обично се дели на десен и лев популизам. Една од клучните разлики помеѓу нив е различната концептуализација на поимот „народ“. Додека за десниот популизам, народот е етничка категорија и ги вклучува луѓето со иста етничка, расна, верска и останата идентификација, левиот популизам се потпира врз сфаќањето на народот како социјална категорија, која ги вклучува луѓето со различна етничка, расна, верска и останата идентификација, но ги исклучува припадниците на „елитата“, т.е. оние кои ги поседуваат парите и моќта.

Популизмот и популистичките стратегии ги користат постоечките разлики (економски, социјални, идентитетски, идеолошки, културолошки и сл.) и преку поларизирачки говор ги артикулираат и спротивставуваат за да се засили антагонизмот. Антагонизмот има функција да ја поттикне политичката борба, а како најчестата популистичка поделба се зема „народот“ наспроти некоја одредена „елита“ – политичка или социјална.

Поларизирачкиот говор секогаш има емоционална компонента. Особено преку спрегата на социјалниот идентитет односно

како аспект на припаѓањето и лојалноста кон социјалната група што може да биде и политичката партија.³ Емоционалната компонента на поларизирачкиот говор го прави тој да придонесува кон ширење на тензиите помеѓу спротивставените групи, но исто така и кон зголемување на можностите за когнитивна дисонанца.⁴ Тоа подразбира склоност кон неприфаќање на факти и податоци кои се спротивни на уверувањата што ги имаме или нивна поинаква интерпретација.

Преку инсистирањето на разликите и на спротивставената поставеност, со поларизација се создава дистанца која овозможува емоционални проекции, односно припишување карактеристики, намери и сл. на другите како механизам на одбрана од сопствените намери, карактеристики кои не сме подготвени да ги прифатиме. Антагонизмот и дистанцата придонесуваат кон намалување на можноста за емпатија и услови за зголемување на омразата. Емоционалната компонента на поларизацијата е најизразена кога се работи за чувството на безбедност, опстанок или за припаѓање или идентитет и кога врската помеѓу идентитетот е силна, а ситуацијата се доживува како загрозувачка во однос на овој идентитет. Потоа може да се однесува на чувството на правда/неправда и на прифаќање/отфрлање и одредена проценка на вредноста/потценување.

Во ситуации кога доминантни чувства кои се поттикнуваат со говорот се стравот, срамот и лутината, многу е полесно гневот да се изрази кон оние што се доживуваат како „други“, „далечни“, „непријатели.“ Гневот може да се изрази преку говор на омраза или други форми на психолошко или физичко насилство.

³ Shanto Iyengar, Yphtach Lelkes, Matthew Levendusky, Neil Malhotra, Sean J. Westwood, "The Origins and Consequences of Affective Polarization in the United States," *Annual Review of Political Science*, Vol.no. 22 (2019): 129-146.

⁴ Wolfgang Donsbach and Cornelia Mothes, *The Dissonant Self: Contributions from Dissonance Theory to a New Agenda for Studying Political Communication*, *Annals of the International Communication Association*, Volume 36, 2013 Issue 1, Pages 3-44 |Taylor and Francis 2013; Emily K. Vraga, "How Party Affiliation Conditions the Experience of Dissonance and Explains Polarization and Selective Exposure", *Social Science Quarterly*, Volume 96, Number 2, June 2015. Wiley-Blackwell 2015.

КАКО ФУНКЦИОНИРА
ПОЛАРИЗАЦИЈАТА ПРЕКУ
ПОЛАРИЗИРАЧКИ ДИСКУРС

Според Ван дер Велде и моделот што го развива Барт Брандсма постојат три услови/закони кои можат да ја објаснат поларизацијата.⁵ **Првиот услов** е поделбата на спротивставени идентитети – „ние“ наспроти „тие“ каде атрибуциите или квалитетите на „тие“ секогаш се прикажуваат како негативни – далечни од вредносната позиција на „ние.“ Демонизирањето на „тие“, освен преку припишување на негативни карактеристики, омаловажување, навредување и дискриминација, се постигнува и преку отворено или имплицитно прекинување на контакт и размена со нив. „Тие“ често добиваат митска димензија на суштински непријател кој се дехуманизира и треба да се победи, покори, потчини и/или поништи на каков било начин. На тој начин се создава дистанца која е неопходна за одржување на поларизацијата односно за полесно деперсонализирање на другиот, укинување на емпатијата, отворање на простор за конфликти и зголемување на можноста за изразување на нетрпеливост, лутина и гнев, односно насилство.

Втор услов/закон е дека за поларизација е потребно постојано потврдување на разликата „ние“ наспроти „тие“. Според авторите, медиумот и начинот на врамување на информациите особено кога станува збор за конфликти, секогаш се однесува на две спротивставени страни.

Третиот услов/закон се однесува на емоционалната мотивација на сметка на рационалноста и логиката. Колку е поголема кохерентноста на групата, и идентификацијата со истата, толку е поголема когнитивната дисонанца, односно расудувањето е раскинато помеѓу уверувањата и доживувањата наместо на фактите и логиката.

Според Ван дер Велде и Брандсма во процесот на генерализација на поларизирачкиот дискурс има пет типа на улоги и активност. Првата група се „туркачите“ кои ја сочинуваат основачите на кои ја одржуваат и поттикнуваат поларизацијата

⁵ Monique José Ratheiser-van der Velde, "Crossing ideological borders: How to contribute to depolarization within society and on a global level?," *World of Media Journal of Russian Media and Journalism Studies Issue 1*, 2018 (Moscow, 2015), 35-48.

и се носители на поларизирачкиот говор. Тие ги поставуваат речиси нереалните разлики и ја поттикнуваат омразата. Втората група се „придружниците“ тоа се оние кои се приклонуват спонтано и ги споделуваат ставовите, вредностите, но исто така и заради потребата да припаѓаат, затоа што надвор од групата е помалку безбедно и неподносливо. Третата група се „предавници“, тоа се „неутралците“ кои се прогласени за предавници затоа што не се приклонуваат и заради одбивањето да се приклонат и идентификуваат се обвинети дека ги поддржуваат и се прогласуваат како соработници со непријателите. Во оваа група спаѓаат и „тивките“ кои се одлучуваат да не заземаат страна и бидејќи „неутралните“ се прогласени за „предавници“ се обидуваат да останат невидливи – не учествуваат во јавниот живот и говор. Често мнозинството спаѓа во оваа група и тоа неретко не значи дека немаат дефиниран став, туку дека не сакаат да бидат дел од антагонизмот и се заштитиуваат од насилството. Четвртата група се „премостувачите“. Тие се обидуваат да најдат помирување на разликите наместо да ги потенцираат и демонизираат. Имаат потреба за помирување и хармонизирање преку дијалог. Но тоа според авторите е неодржливо во услови на поларизација кога дијалогот е укинат. Исто така акцијата на помирувачите е оневозможена затоа што поаѓа од потврдување на позицијата на идентитетски разлики, односно го прифаќа постоењето на двете групи. Во таква ситуација може да ја има позицијата на „предавници“ и да биде обвинета од двете страни за „непријатели“.⁶

Петтата група се „жртвените јарци“ кои се појавуваат на кулминација на поларизацијата кога „туркачите“ инсистираат кон избор на страна до ситуација кога е невозможно одржувањето на позиција во средина, односно неутралноста е невозможна. Во ваква ситуација како канал за излевање на фрустрацијата и омразата се таргетира одредена жртва. Жртви се најчесто оние кои се обиделе да ги премостат разликите, но заради опстојување на поларизацијата ќе бидат жртвувани.⁷

Разбирање на условите што доведуваат до поларизација
Претходните анализи и истражувања што ги спроведуваше

⁶ Ibid. 42-43.

⁷ Ibid. 43.

Институт за општествени и хуманистички науки – Скопје, покажуваат дека поларизацијата е поврзана со кризата на либералните вредности кои се носечки во современите демократски општества.

Може да се издвојат неколку различни фактори кои влијаат на поларизацијата:

1) Еден од најчесто споменуваните фактори, од авторитетите во областа, се медиумите и влијанието што тие го имаат врз поларизацијата. Покрај класичните медиуми, зголемувањето на влијанието на социјалните мрежи, исто така, се јавува како фактор за поларизирачкиот дискурс. Авторите кои го истражуваат медиумскиот аспект на поларизацијата забележуваат дека со зголемената употреба на социјалните мрежи се зголемува и поларизацијата, објаснувајќи го преку креирањето на „ехо коморите“ во кои луѓето остануваат во сопствениот социјален круг, а тоа придонесува за размена речиси исклучиво со истомисленици. На крајот ваквите изоляции ги засилуваат предрасудите и ја зголемуваат дистанцата. Дистанцата, особено во интернет просторот каде деперсонализацијата е уште поголема, може да биде засилена и да ги зголеми условите за изразување на афектите на лутина и омраза преку говорот.

2) Поларизацијата може да биде предизвикана и од економски причини. Истражувањата покажуваат дека поларизацијата е поврзана со: сиромаштијата, социјалното исклучување, маргинализацијата и зголемените социо-економски разлики. Во истата насока, едно истражување на Светска банка од 2016 година, за феномените на поларизацијата и популизмот, поларизацијата ја поврзува со растечката нееднаквост, слабиот економски развој после финансиската криза од 2008 година и структурните промени на пазарот на трудот.

3) Во научната литература се посочува дека општествената поларизација се појавува во услови на државна криза, односно кога државните институции, меѓу кои јавната ад-

министрација, судството, полицијата, се неефикасни и постои висока корупција а граѓаните имаат ниска доверба во нив и во владата. Ова најчесто се поврзува и со опаѓањето на демократијата и/или со криза на демократијата, односно со воспоставувањето авторитарни режими, како што во совремието се оние во Турција, Унгарија, Русија, Бразил и сл.

4) Клиентелизацијата на политичките партии. Во услови на раширена сиромаштија и висока невработеност, кога политичките партии се клиентелистички организирани, еден од начините како да се дојде до вработување е „преку партија“. Кога тоа е случај, кај тие лица се развива силна поврзаност, односно лојалност поврзана со чувство на благодарност кон партијата и некритичко застапување на партиските позиции. Не е редок случајот во склоп на „одработувањето“ за работното место да биде ширењето на непријателство кон другите политички партии на социјалните мрежи, а што, од своја страна, ја засилува поларизацијата во општеството.

5) Донесувањето крупни политички одлуки без обезбеден поширок консензус на релевантните политички актери, исто така, спаѓа во редот на причините за појавата и продлабочувањето на поларизацијата. Како пример, може да се посочи поларизацијата во однос на промената на уставното име на Македонија со оглед на тоа дека не се постигнала поголем чекор кон релативен општествен консензус.

6) За поларизација влијае доживувањето на незадоволство, неправда, чувството на страв и небезбедност. Научниците што го истражуваат феноменот на афективната поларизација велат дека таа не произлегува директно од разликите во политичките или идеолошките аспекти, туку многу повеќе од идентитетските разлики, односно од чувството на припаѓање и безбедност кои се поврзани со социјалните идентитети. Со други зборови, разликите во однос на ставовите и идеолошките вредности сами по себе не се доволни за да се зголеми антагонизмот, однос-

но поларизацијата. Но кога луѓето се идентификуваат со одредена група (која дели заеднички став, вредност, идентитет и сл.) а другите ги доживуваат како закана, тогаш се зголемува и поларизацијата.

ДЕТЕКТИРАЊЕ НА ПРЕМОСТУВАЧИ И НА ТОЧКИ НА ПРЕМОСТУВАЊЕ

Како пример за „премостувачи“ и „жртвени јариња“ во политичката криза може да се сметаат граѓаните кои немаат идентификација со политичките партии и кои во протестниот период 2014-2016 година дадоа суштински придонес за отворање на реформските процеси што требаше да овозможат услови за функционирањето на правото, независноста на судството, слободата на изразување и здружување, квалитетното образование и здравствените и социјални реформи.

Овој пример покажува дека премостувачи можат да бидат самите граѓани. Сè додека партиската поларизација се користи за партиски интереси и за стекнување дневно-политички поени, граѓаните може да бидат клучните премостувачи кои ќе ги артикулираат актуелните социјални и политички теми и проблеми што ги засегаат, надвор од издвоените табори и низ дискурс кој бара конкретни политички решенија наместо празна поларизација и поделби. Во таа насока, важно е да се користат сите можности за граѓанско учество преку организирање во граѓански организации, но и сите други форми на формално и неформално здружување. Исто така важно е да се инсистира на отстранување на системските блокади што го отежнуваат граѓанското учество во процесот на одлучување.⁸

Дополнително, премостувачи се и претставници на политичките партии што имаат доволен капацитет и отвореност за дијалог. Лоцирањето на поединци од политичките партии што имаат капацитет за премостување на поларизираните партиски линии е важен дел од процесот и може да биде поддржан доколку во партијата се негува демократија и партиските членови имаат слобода за креирање на сопствени ставови во однос на различни прашања и слух за потребите на граѓаните што ги застапуваат.

Премостувачи се исто така сите интелектуалци и експерти што со својот авторитет и кредибилитет можат да поддржат политики во интерес на граѓаните и да дадат поддршка во

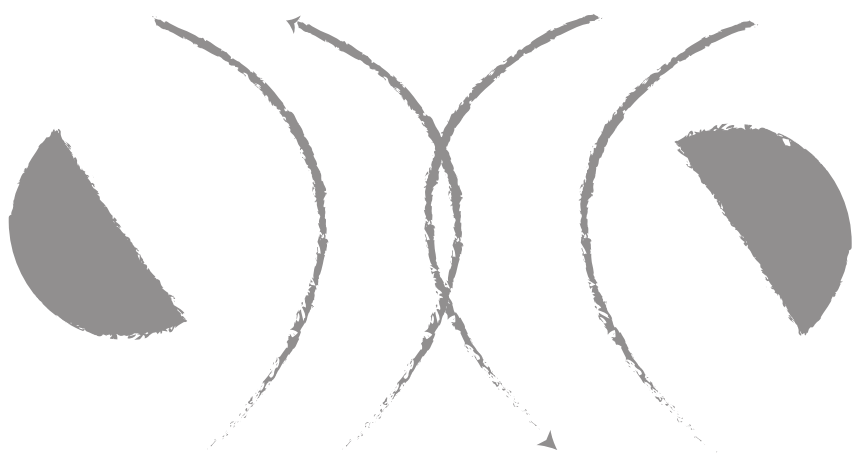
⁸ Здравко Савески, „Систематското блокирање на учеството на граѓаните во процесот на одлучување“. *Respublica*. Јули 25, 2016. Пристапено на 13.09.2019. <http://respublica.edu.mk/blog/2016-07-25-09-08-23>.

изнаоѓање на најсоодветни решенија на проблемите од јавен интерес. Капацитет за премостувачи може да имаат и претставници на државните и јавните институции кои преку својата професионалност и експертиза ќе можат да поддржат политики што се во интерес на граѓаните.

Медиумите исто така можат да бидат премостувачи преку создавање на деполаризиран јавен дискурс и простор за различните стојалишта што нудат решенија за проблемите и конкретни политики.

Голем капацитет за премостување содржат оние прашања кои се од јавен интерес, а кои постоечките партии не успеаја (досега) да ги контаминираат. Такви во моментот особено се иницијативите кои третираат различни аспекти на заштита на животната средина, младите и сл.

Ризиците кои постојат во однос на премостувачите произлегуваат од динамиката на поларизација, односно тенденцијата кон исклучување на сите што не припаѓаат кон едната или другата спротивставена страна. Еден од механизмите на маргинализација на „премостувачите“ е нивното обележување како „релативизатори“ од страна на доминантните кампови. Замолчувањето на сите што ги преиспитуваат дневните и партиските теми и се обидуваат да ги критикуваат од аспект на други вредности, позиции и теми се означени како релативизатори и/или како припадници на таборот на противникот. Исто така исчезнува, односно останува маргинализиран, поларизирачкиот дискурс доколку не вклучува јасна линија на разделување и не ја содржи афективната позадина на антагонизам. Без разлика дали се работи за отворање на друга тема, друг аспект или обид да се стават во дијалог повеќе од две позиции, поларизирачкиот дискурс има тенденција да ги внесе сите во двете исклучиви позиции и да го одземе просторот помеѓу овие две или околу нив. Така на крајот просторот „помеѓу“ е збришан од јавниот говор.

ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА УСЛОВИ ЗА ПОЛИТИЧКИ ДИЈАЛОГ

Политичкиот дијалог зависи од политичката воља, од нивото и кондицијата на демократските капацитети на институциите и граѓаните. Демократизацијата на општеството зависи најмногу од споделените минимум заеднички вредности на демократијата – слобода, правда, инклузивност, одговорност, учество, еднаквост и разноликост. Злоупотребата на институциите и системот секогаш се закана за демократските процеси, но системот може да функционира подобро кога овие вредности се прифатени и применувани од мнозинството.

Демократските капацитети на институциите зависат од демократските механизми што се вградени во системот, но уште повеќе од праксата на нивно користење. Пример од највисокото политичко ниво каде постојат механизми, но нивното користење не обезбедува функционирање на демократијата може да биде постоењето на собраниски комисии кои можат да ја контролираат работата на извршната власт. Функционалноста на собраниските комисии зависи од интегритетот на пратениците во Собранието. Во нашата практика се покажува дека отсуството на партиската демократија се прелева во Собранието, па овие комисии не успеваат да ја извршат основната функција што ја имаат. Дополнително, отсуството на партиска демократија се одразува на функционалноста и на Собранието кое во овој случај станува „гласачка машина“ на извршната власт, но и опозицијата го користи во „партиски“ интереси, а не за јавен интерес или интересот на граѓаните што ги застапува.⁹ На локално ниво, општинските совети се составени од политичари коишто иследуваат демократски партиски централизам и следат партиски одлуки и праксата на одлучување не се разликува во значителна мера од таа во Законодавниот дом.

Така, „заробувањето“ на институциите е најголема пречка за воспоставување на политички дијалог. А во позадината на „заробувањето“ е отсуството на демократските вредности и принципи на владеење во секој сегмент на политичкото дејству-

⁹ Јордан Шишовски. и др. „Ефикасно собрание, силна демократија: Визија за подобрување на системот на спреги и кочници во Република Македонија“ Како да профункционира системот на спреги и кочници во Република Македонија, Институт за европски политики –ЕПИ (Скопје, 2016).

вање. Како индикатор за „заробувањето“ може да се земе и високото ниво на корупција. Сите овие недостатоци создаваат недоверба на граѓаните во институциите, а тоа влијае за пасивизација на граѓаните во нивното барање за отчетност на власта, во остварување на ветувањата или одговорност за пропустите и злоупотребата на системот и институциите.

Потоа, врз условите за политички дијалог влијае и партизацијата на државните институции. Освен клиентелизам и гласање за партијата што вработува, партизацијата на институциите придонесува и за „толкување и спроведување“ на законите и политиките во интерес на политичката партија на власт. Дополнително придонесува и за неспроведување на законите и ограничувањата од друга страна. Сето ова влијае врз јакнење на недовербата во институциите од граѓаните, а тоа пак е еден од факторите за појава и продлабочување на општествената поларизација.

Друг фактор што негативно влијае врз политичкиот дијалог и демократизацијата е корупцијата која како и партизацијата на државните институции ја поткопува довербата во нив и влијае врз општото незадоволство и слабата демократија. Корупцијата е исто така поврзана со начинот на финансирање на политичките партии од крупните сопственици на бизниси кои дополнително придонесуваат за ефектот на „заробување на државата“ преку економскиот капитал со кој се влијае врз политиките и спроведувањето на законите.

Истражувањето на Пулевски и Јовановиќ укажува на тоа дека улогата на заробување на државните институции во насока на приоритети на креирање политики, процедури, администрација итн., се засилува токму преку начинот на финансирање на политичките партии и блискоста на извршните партиски инстанци со сопствениците на економскиот капитал.¹⁰

Како пример за силното влијание на бизнис интересите врз политиките и институциите може да послужи долгата и неизвесна битка на граѓаните од југоистокот за затворање на рудникот

¹⁰ Jovanovic, Branimir and Pulevski, Georgi (2020). „Economy, the Missing Piece of the State Capture Puzzle: Illustration from North Macedonia“, forthcoming

Иловица – Штука, кога Управниот суд ја поништи одлуката на владината второстепена комисија за одбивање на дозволата за работа на концесионерот.¹¹

Оттука и присуството на политичарите во институциите кои играат улога на бирократи во однос на спроведувањето на политиките на централно и локално ниво. На централно ниво преку законодавните механизми (составување на закони и гласање на закони и амандмани итн.), на локално ниво преку општинските совети каде најчести се тендерските зделки и профитите на урбаната мафија, не се исклучуваат и иницијативите за рудници во југоистокот. Особено ова последното е знаменито, затоа што дури и кога локалните општински институции ја следат волјата на граѓаните, централните (собрание, влада, управен, врховен и уставен суд) ја следат волјата на екстра политичките и демократски инстанци.¹² Ова може да ја намали волјата кај граѓаните за учество во креирање на политики и за учество во дебати во кои тие се рамноправен дел во изнесувањето на аргументи за ставови за кои се гласа на друго место и најчесто според демократските процедури кои ги овозможува системот. Иако, жителите на југоистокот продолжуваат и натаму да протестираат и не им спласнува ентузијазмот во однос на затворањето на рудникот Иловица-Штука, се добива впечаток дека бирокатските лавиринти низ многу закони и постапки се само една додатна инстанца во опструкциите за демократизација на институциите и пинг-понг „решение“ за нерешавање на спорови.

Токму затоа како основен услов за воспоставување на политичкиот дијалог е „одзаробувањето“ на институциите и демократизацијата на институциите, партиите и општеството.

Во демократизација важен елемент е јавниот говор и простор. Во таа насока важен придонес кон поставување на услови за

¹¹ Протест во Струмица против одлуката за рудникот „Иловица-Штука“, 360 степени (27 јуни 2020), достапно на: <https://360stepeni.mk/protest-vo-strumitsa-protiv-odlukata-za-rudnikot-ilovitsa-shtuka/> пристапено на 6 јули 2020.

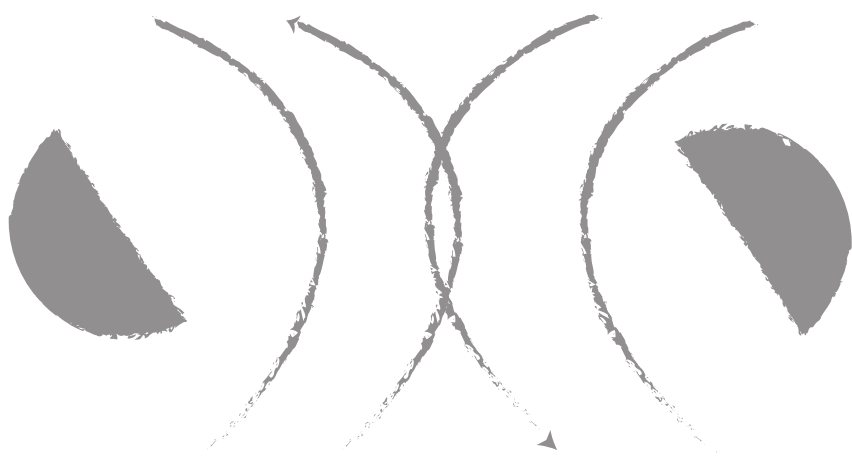
¹² Верица Димитријевска, „Дали случајот со рудникот казандол ќе биде „пречка“ за идни коруптивни мотиви“. *Text*. 24 јуни 2020. Пристапено на 5 јули 2020. Достапен на: <https://tinyurl.com/y2xac38d>

политички дијалог е карактерот на тековите застапени во јавниот простор и говор. За демократизација на јавниот говор, закана е говорот на омраза, а поттикнувачки може да биде аргументиран дијалог на спротивставени ставови, мислења.

Граѓанското општество е нужниот дел од политичкиот дијалог, така што вклучувањето на претставниците на граѓанското општество во сите политички процеси е клучно за политичкиот дијалог. Граѓанските организации, движења и активизам исто така имаат моќ да влијаат кон политичкиот дијалог преку постојаното барање, повикување и преиспитување на тековните политички процеси како и отсуството на дијалогот и „едностраните“ одговори на проблемите и предизвиците.

Во анализата „Поларизирачкиот дискурс и влијанието врз политичката и социјалната поларизација во македонското општество“ се посочува дека меѓународната заедница исто така има клучно влијание во овозможувањето на услови за политички дијалог.¹³ Овој незаобиколен фактор може да се гледа како индикатор на (не)зрелоста на демократските институции, но исто така како последна линија на одбрана на политичкиот дијалог како нужен елемент во политичките процеси. Вклучувањето и обврските кон меѓународната заедница преку сојузи, организации и декларации исто така се еден од условите што може да придонесат кон јакнење на политичкиот дијалог.

¹³ Ана Блажева и др. (2019) „Поларизирачкиот дискурс и влијанието врз политичката и социјалната поларизација во македонското општество“. Институт за општествени и хуманистички науки – Скопје.

ПОЛИТИЧКИ ДИЈАЛОГ И МЕДИЈАЦИЈА

Медијацијата е концепт што се користи во полето на „разрешувањето на конфликти“ и во правниот систем. Во секој случај медијација е неопходна во ситуација кога има поларизирана политичка сцена и отсуство на политички дијалог. Најчесто во скорешните искуства во нашата држава, улогата на медијација ја има меѓународната заедница преку различни форми на преговарачи, рамки, дипломатија и сл.

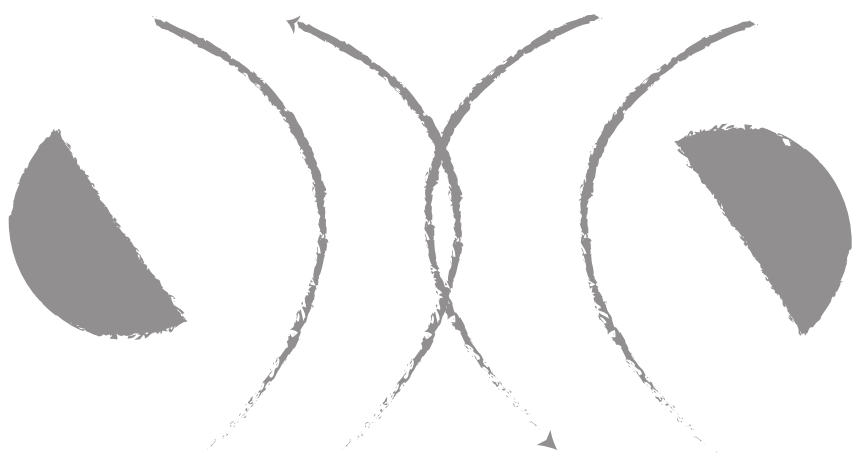
Во овој модел го застапуваме медијаторскиот потенцијал на граѓанското општество и на експертите што може да поттикне воспоставување на политички дијалог во функција на решавање на проблеми од заеднички, јавен интерес. Медијацијата во овој случај нема еден класичен посредник, туку се смета дека различни процеси и поединци може да се сметаат за медијатори што ќе послужат за премостување на поларизацијата и ќе овозможат политички дијалог за одредено конкретно прашање и политика.

Медијацијата вклучува познавање на позициите на поларизираниите страни, добри комуникациски вештини да се артикулира и пренесе можноста за премостување, придобивка од надминувањето на застојот или проблемот како и за штетата од немањето одговор/договор. Освен комуникациски вештини клучни се и интерперсоналните односи. Премостувачите можат да разговараат со претставници на двете поларизирани страни, да ги лоцираат и најдат оние што се повеќе насочени кон дијалог и отворени за премостување на разликите.

Претставниците на политичките партии можат да бидат дел од медијаторите, односно премостувачи во одредени ситуации и поттикнувачи на политичкиот дијалог. Претставници на граѓанските здруженија или интелектуалци исто така. Граѓанското движење кое побара поддршка од сите политички партии, како што беа организациите за здружени млади во коалиција, што ги мобилизираа и издејствуваа донесување на законот за млади, е еден од ретките примери за натпартиско здружување.

Ризикот на овој дел од процесот за премостувачите е голем. Како што се посочува и во анализата на моделот за полариза-

ција, премостувачите често се користени како жртвени јариња, односно можат да бидат злоупотребени и целосно исклучени доколку динамиката е во насока кон целосна поларизација. Во таа насока важно е да се следат условите кои се неопходни за да има какво било започнување на политички дијалог.

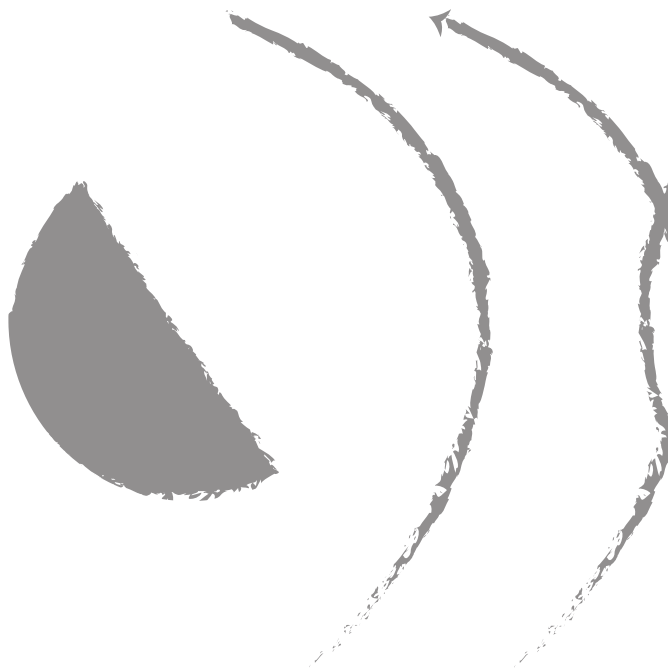

ЗАЕДНИЧКА ПЛАТФОРМА

Во моделот што го создаваме, и со кој впрочем експериментираме, заедничката платформа се овозможува преку создавањето на натпартиски алијанси. Овие алијанси имаат за цел да обезбедат артикулирање на заеднички решенија за проблеми поврзани со локалната заедница. Првиот чекор во создавање на платформата е детектирање на проблемот и артикулирање на заедничкиот интерес. Тоа може да се прави преку заеднички јавни настапи, дискусии дебати, од отворен или затворен тип.

Како пример можат да ни послужат настаните, кои ИОХН-Скопје ги спроведувааше во изминатите три години, на кои учествуваа бројни претставници на политичките партии, на медиумите, граѓанските организации, академските институции и меѓународната заедница. Искуството покажа дека партиципантите се порелаксирани да учествуваат на настани, затворени за јавноста, каде предлозите и искуствата се разменуваа во „безбедна“ околина и каде може(ше) да се забележи повисока култура на дијалог помеѓу спротивставените страни.

Потоа се создаваат конкретни решенија за кои се разговара, преговара, застапува во работни групи во кои учествуваат претставници на партиите и организациите. Доколку нема услови за создавање работни групи се пробуваат алтернативни пристапи – директно застапување пред претставници на советниците во општината, или претставници на институциите и телата што се одговорни за носење на одлуките и политиките. На крајот решението, во форма на предлог за активност, акција, проект, политика, и сл. се предлага во Советот на општината или пак во другиот орган и институција на одлучување и со поддршка на различните политички претставници се поддржува или отфрла. Целта е да се поттикне политичкиот дијалог и да се прави обид за различни форми на демократско одлучување што не ја следат интенцијата на исклучувачка партиска или тесно-партиска интересна коалиција.

Институтот за општествени и хуманистички науки – Скопје (ИОХН-С) е непрофитна истражувачка организација за применети општествени и хуманистички науки посветена на повеќе-тематските студии на политиките. Има статус на научна установа во областите на општествените науки и хуманистиката доделен од Министерството за образование и наука на Република Македонија (Решение за работа бр. 30) Институтот е акредитиран да врши високообразовна дејност на ниво на магистерски студии нудејќи три програми: повеќе-тематски студии на политиките, студии на културата и родови студии. Институтот поседува Еразмус+ повелба која го прави дел од европските високообразовни установи (2016-2020).

Неговите основни активности се состојат од повеќе-тематски анализи од областа на студиите на политики, тренинзи и застапување поврзано со прашањата на политиките, а сето ова во продолжение на неговите основни истражувања од областа на општествените и хуманистичките науки. Видливоста на резултатите од анализите на политиките и нивното ставање во функција на позитивна општествена промена се, исто така, една од основните активности на Институтот: застапувањето и кампањите на подигање свест се неизоставен дел од секоја анализа на политиките спроведувана во Институтот. Нудиме и консултантства и дејствуваме како тинк-тенк од подрачјето на повеќе-тематските студии на политиките.

